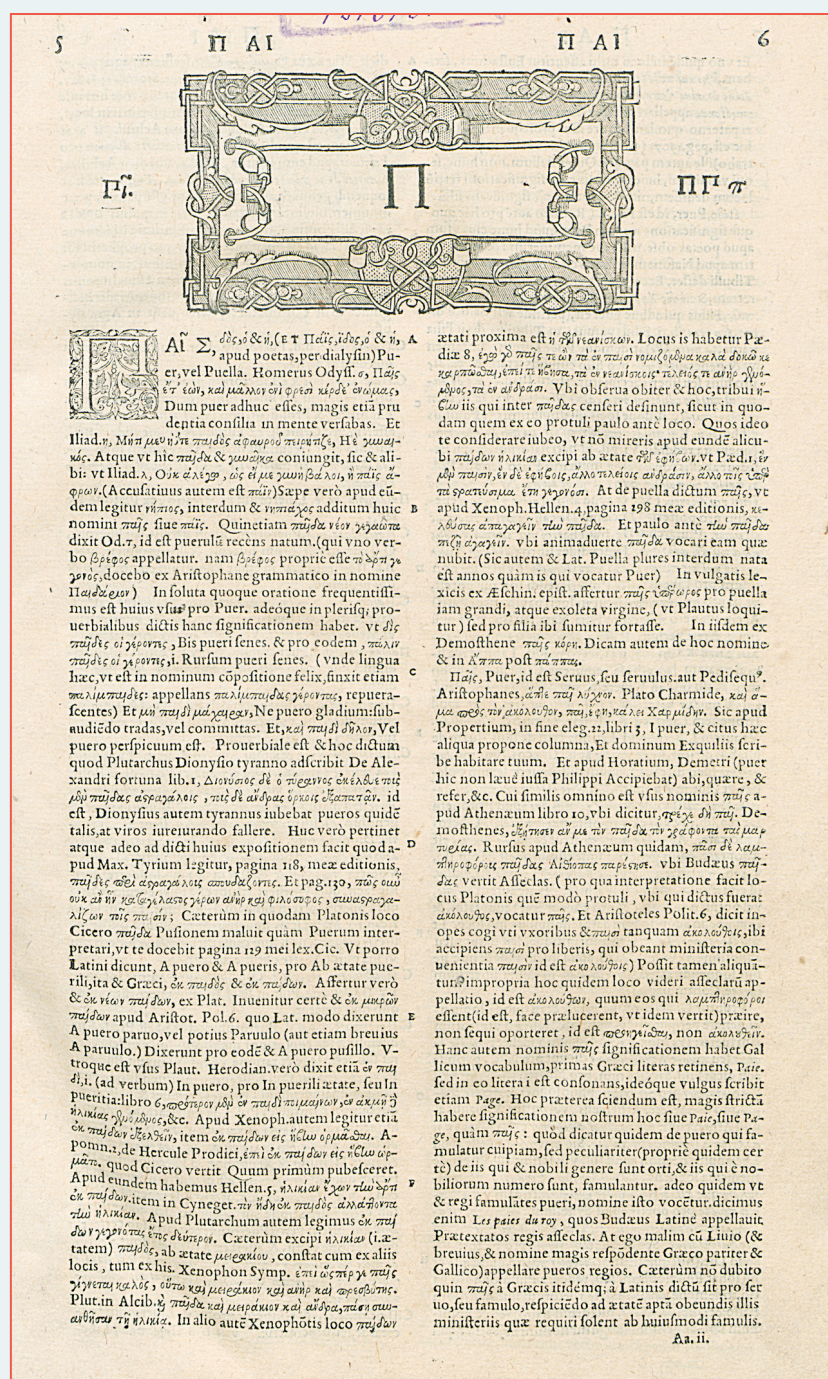

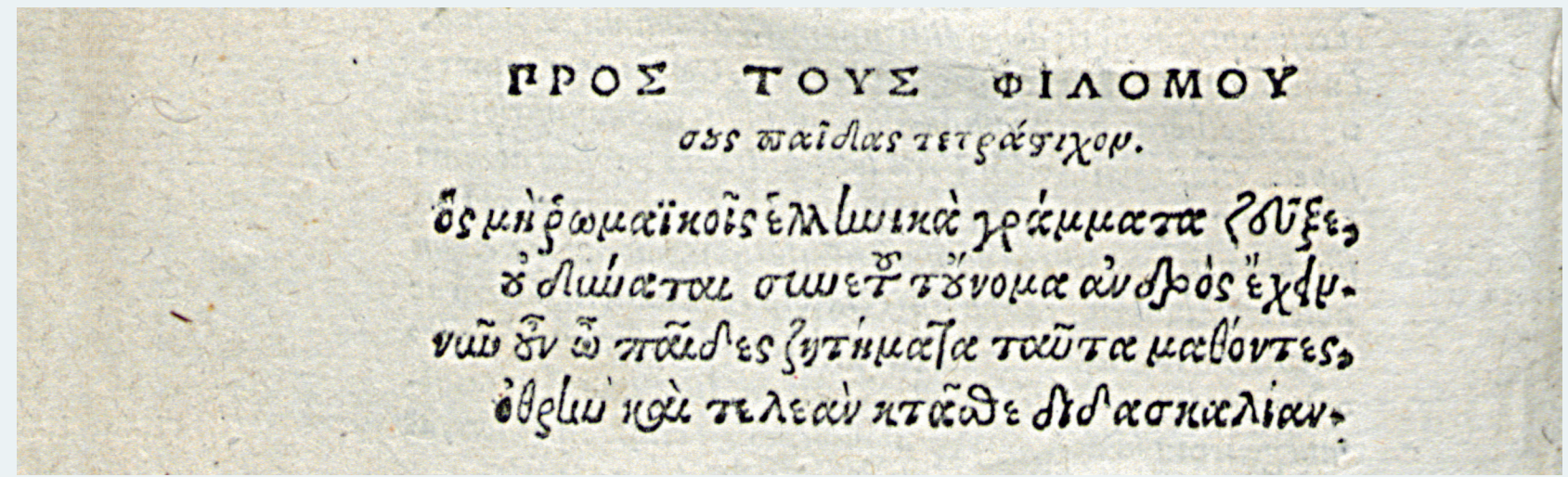
Kreeka keele õppimine

Keskaja Lääne-Euroopas ei olnud kreeka keele oskus haritud inimeste seas enam endastmõistetav nagu vanas Roomas, kuid samas ei pea täiesti paika ka humanismiajal populaarne müüt sellest, kuidas Bütsantsi langemise järel 1453. aastal põgenenud kreekelased selle alguses Itaaliasse ja edasi üle Alpide, kaugemale põhja töid kasutades kujundit *Graecia transvolavit Alpes* ('Kreekamaa ületas Alpid'). Itaalia renessanss algas kaua enne Bütsantsi langemist, nagu ka Kreeka-huvi.

Ennekõike oli vaja koostada **sõnaraamatuid**: keeleoskajate tarbeks trükiti kreeklaste koostatud ainult kreekakeelseid seletavaid sõnaraamatuid nagu *Etymologicum Magnum*. Ent populaarsemaid oli siiski ladinakeelse tõlke ja selgitustega. Ammendavaima kreeka keele sõnaraamatu *Thesaurus Linguae Graecae* andis välja kuulus Pariisi trükkal Henriicus Stephanus (Henri Estienne, 1528–1598), viies lõpule oma isa Robert Stephanuse algatatud töö. See sõnaraamat jäi põhiliseks kreeka keele varasalveks kuni 19. sajandini, selleta poleks meil ka tänapäeva mahukaid kreeka keele leksikone. Tartu ülikooli raamatukogule kuulunud eksemplaride köidete kurb seisund igatahes kinnitab nende aktiivset kasutamist.

H. Stephanus, *Thesaurus linguae Graecae*. Tomus III. Pariis 1588.

Michael Neander, *Graecae Linguae Erotemata*. Basel: Oporinus 1565.

Lisaks sõnaraamatutele vajatakse keele omandamiseks ka **õpikuid**. Esimeste, kuulsate kreeka emigrantide koostatud õpikute kõrvale ilmus arvukalt teisi õpikuid, millest mõne kohta saame kindlalt väita, et need olid kasutusel ka 17. sajandi Eestis: Tartu Ülikooli raamatukogus on hoiul mitu Tallinna Gümnaasiumi õpilastele kuulunud (ja pärast koolile pärandatud) õpikut, mille puhul juba pealiskaudne pilguheit näitab aktiivset kasutamist, sh Gualtperiuse *Grammatica Graeca* ja Nicolaus Clenarduse *Institutiones Absolutissimae in Graecam Linguam*. Michael Neanderi *Küsimused Kreeka keele kohta* (*Graecae Linguae Erotemata*) on katekismuse tüüpi elementaarkooli õpik, milles väljaandja rõhutab kreeka keele õppimise vajadust lisatud värssides:

Nelikvärss muusasid (koolitarkust) armastavatele poistele.

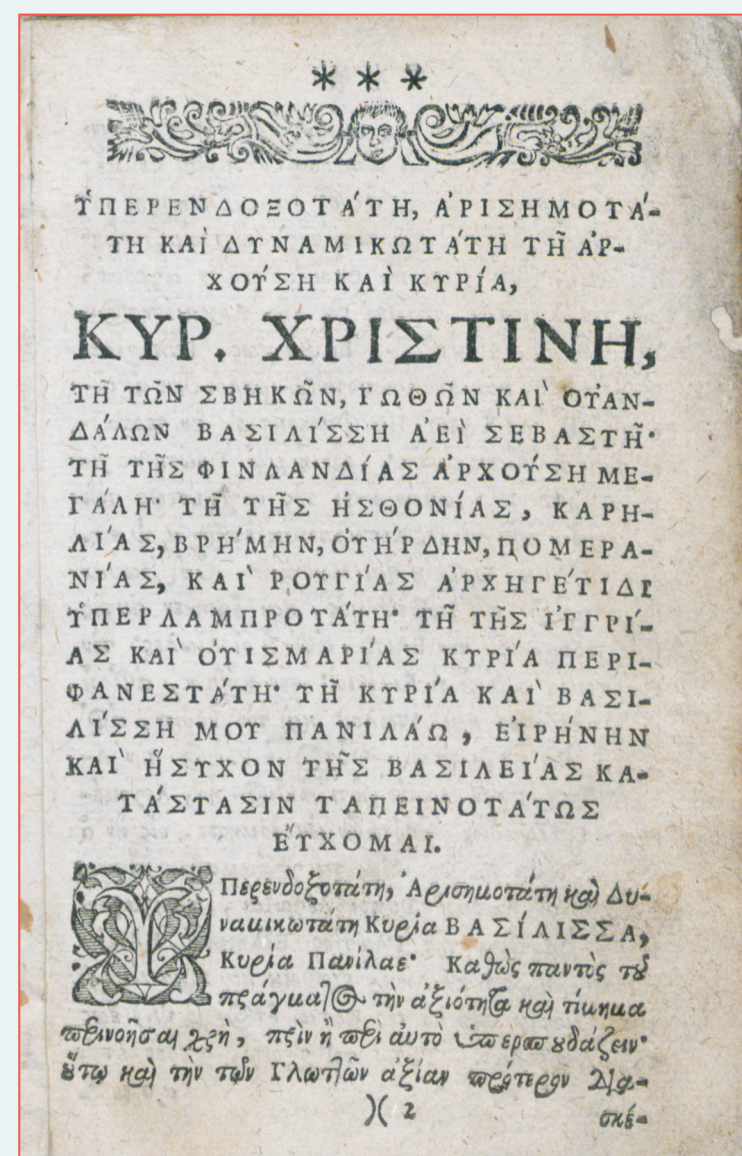
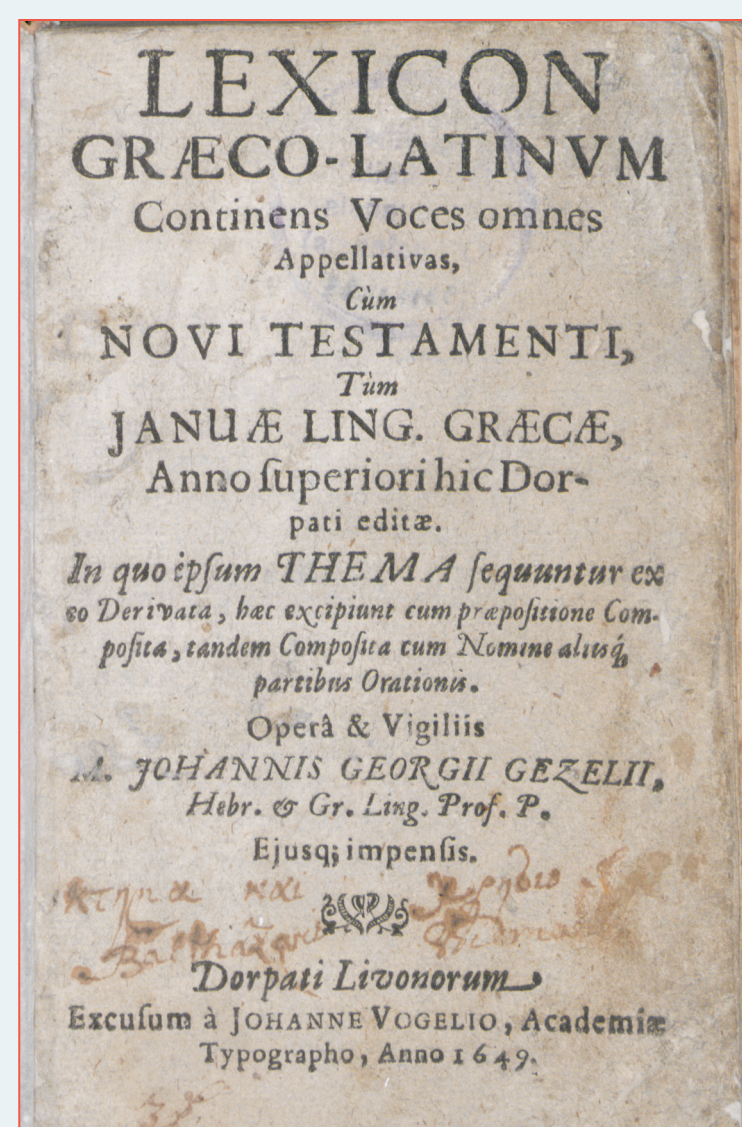
Kes jätab roomlaste tähtede tarkusel' liitmata kreeka, see mehe mõistliku head aunime kanda ei saa.

Seepärast, poisid, te kõik õpitükid endale selgeks tehke, et lõpule saaks täielik õpetus teil.

Nagu manitsuse meeleheitlikust toonist aimata, ei olnud alati tegemist populaarseima ainega. Siiski kuulusid veel 19. sajandi lõpul kreeka ja ladina keel paljude koolide programmi nagu kaebab Oskar Kallas 1894. aastal:

Mis kasu pidi mulle sest tulema, kui teadsin, et isa ladina keeli „pater“, ema „mater“ on, eks nad taadiks, memmeks sellegi pärast jäänud? ... Meil oli kesknädalal pärast lõunat, kus haritud maailmas ühtegi poissi kooliga ei waewata, kaks tundi sääli ära istuda; see ülekohus juba täitis meie südamed püha vihaga, ja veel missugused tunnid! Kreeka keel: pikad kõned sõnatüvede ja juurte, pööramiste, käänamiste ja muutmiste, grammatika seaduslike ja seaduswastalise oleku üle! ...

Ühe kurbnaljaka haridusloolise nüansi kreeka keele õppimise juurde annab meile verbide pööramise õppimisel kasutatud tüüpsõna. Kui praegu kasutatakse Eestis **Epp Tamme Vanakreeka keele grammatikat** (Tartu 1989), milles pöördelõppude põhitabelis on näidisverbiks παιδεύω ('harima, kasvatama'), siis antiikaja traditsioonile toetuvais humanismiaja grammatikates oli selleks τύπτω ('lööma'), kurvas kooskõlas tollaste koolide range distsipliiniga. Ka **Johannes Gezelius** jäi oma 1647. aastal Tartus ilmunud *Grammatica Graeca's* just selle näidisverbi juurde, ent selle 1687. aasta Uppsala uustrukile (neid oli eri linnades kokku ligi 20) on üks koolipoiss käsitsi juurde kirjutanud στέλλω ('panema, asetama'). Võime niisiis rõõmustada, et ka vanade keelte õpetamisel on traditsioonide tähtsusest hoolimata pedagoogilised praktikad muutunud!

Johannes Gezelius. *Lexicon Graeco-Latinum*, Dorpat: Vogel 1649.

Suurte, entsüklopeedilise suunitlusega sõnastike kõrval anti välja lühemate märksõnadega ja tekstide lugemiseks praktilisemaid kreeka-ladina sõnastikke ning ka mitut erinevat keelt sisaldavaid sõnaraamatuid. Kuna suured sõnastikud olid kallid, anti koolide jaoks tarbeks välja lühemaid sõnastikke, mis arvestasid miinimumprogrammiga: Uue Testamendi keel ja mõnede populaarsemate autorite sõnavara. Üldisi trende näeme kordumas ka **Tartus**, kus **Johannes Gezelius** andis 1649. aastal välja *Lexicon Graeco-Latinum'i*, mis algas pika kreekakeelse eessõna ja pühendusega Tartu kuninganna Kristiinale (1626–1689, valitses 1632/44–1654), kes oli kuulus oma teadushuvi ja keelteoskuse poolest.